

بایدهای اخلاقی سه‌گانه در فرایند مشاوره از چشم‌انداز آموزه‌های اسلامی و دانش روان‌شناسی

علی احمد پناهی*

چکیده

رعایت هنجارهای اخلاقی از مهم‌ترین عوامل مصونیت‌بخش فرایند مشاوره است. برخی از بایدها و اصول اخلاقی به دلیل نقش سازنده و اساسی که در فرایند مشاوره دارند در اولویت بوده و رعایت آن‌ها باعث ایجاد اعتماد در مراجع و باعث افزایش موفقیت در فرایند مشاوره می‌شود. پژوهش پیش رو با هدف تبیین مهم‌ترین بایدهای اخلاقی در فرایند مشاوره انجام شده است. سؤال اساسی این است که مهم‌ترین بایدهای اخلاقی در فرایند مشاوره چیست و چه فوایدی دارد؟ در پژوهش حاضر از روش توصیفی تحلیلی و اجتهادی بهره گرفته شده و آموزه‌های اخلاقی سه‌گانه که می‌تواند نقش سازنده و مهمی در فرایند مشاوره داشته باشد، بررسی شده است. با بررسی اصول اخلاقی قابل استنباط از آموزه‌های اسلامی در فرایند مشاوره، می‌توان ادعا کرد که برخی از اصول اخلاقی نقش بنیادین و محوری در فرایند مشاوره دارند؛ به گونه‌ای که بدون التزام به این اصول اخلاقی، فرایند مشاوره با چالش‌ها و آسیب‌های جدی روبرو خواهد شد. پرواپیشگی، عفاف و صداقت، از جمله اصول مهم در فرایند مشاوره است. رعایت این اصول و بایدهای اخلاقی سه‌گانه، می‌تواند مشاور را از غلتیدن در بسیاری از چالش‌ها مصونیت بخشد و می‌تواند زمینه‌ساز ایجاد اعتماد و امنیت روانی در مراجع باشد.

واژگان کلیدی: بایدهای اخلاقی، پرهیزکاری، صداقت، عفاف، مصونیت، اعتماد، امنیت روانی

* استادیار گروه روانشناسی، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه قم | apanahi@rihu.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۸/۲۸؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۰/۱۳

مقدمه

همه انسان‌ها دارای حیات فردی، خانوادگی و اجتماعی‌اند. مهم‌ترین عاملی که روابط اجتماعی، خانوادگی و فردی را انسجام و هویت می‌بخشد سلسله‌ای از اصول، هنجارها، ارزش‌ها و ضوابط اخلاقی است. اگر هویت را درونی‌سازی فرهنگ (شامل هنجارهای خانوادگی، اجتماعی، ارزشی و...) در فرد بدانیم، هنجارهای اخلاقی از شاخص‌ترین مؤلفه‌های آن است. اخلاق به معنای الگوی رفتار ارتباط درون شخصی و برون شخصی، از عناصر مهم در سلامت رفتاری است (گروه اخلاق و تربیت، ۱۳۸۸، ص ۴۷). اخلاق مجموعه‌ای از اصول و ارزش‌هایی است که رفتار انسان را تنظیم می‌نماید (عبدالحمید، ۱۴۱۰، ص ۸۵). حضور اخلاق در عرصه‌های مختلف زندگی باعث مصونیت و ایمنی از کج‌روی‌ها و کنش‌های ناهنجار و ناصواب می‌شود. یکی از عرصه‌های مهم و ضروری حضور اخلاق و هنجارهای اخلاقی، فرایند مشاوره و درمانگری است. رعایت اصول و هنجارهای اخلاقی در روابط حرفه‌ای و اجتماعی، عامل تسهیل‌کننده روابط و باعث تعامل منطقی و سازنده است (پناهی، ۱۳۹۳، ص ۱۱۵). حضور پُررنگ اصول و هنجارهای اخلاقی در مشاوره، مصونیت از آسیب‌ها و چالش‌های بسیاری را در پی دارد. مهم‌ترین دلیلی که می‌تواند فرایند مشاوره را دچار تنش کند، رعایت نکردن مسائل اخلاقی است.

در آموزه‌های اسلامی توجه ویژه‌ای به اصول و هنجارهایی اخلاقی در اندیشه و عمل شده است. آموزه‌های اخلاقی اسلام، نقش سازنده‌ای در رهبری صحیح غریز، احساسات، عواطف، کنش‌های رفتاری و اصلاح شناخت افراد دارد (سیحانی، ۱۳۷۶، ص ۵). از این‌رو تأکید آموزه‌های اسلامی بر اهمیت اصول اخلاقی اسلام، ما را در دریافت و هماهنگی با نظام اخلاق دینی رهنمون می‌سازد. امروزه افراد مختلف و با دانش‌ها و تخصص‌های مرتبط و غیر مرتبط با این حوزه از دانش بشری، به حوزه مشاوره ورود کرده و با چالش‌ها و آسیب‌هایی روبرو شده‌اند. با اندکی تتبع و استقرا می‌توان ادعا کرد یکی از چالش‌های جدی در حوزه مشاوره کم‌ارزش‌انگاری و التزام حداقلی به هنجارهای اخلاقی، به‌خصوص اخلاق هنجاری اسلام است. هنجارهای اخلاقی به‌منزله خونی است که بایستی به‌طور پیوسته در پیکر جامعه و نهادهای اجتماعی جریان داشته باشد. هیچ نهاد حرفه‌ای و تخصصی قادر نیست فارغ از اخلاق و هنجارهای اخلاقی مرزهای سلوک و رفتار بهنجار را ترسیم کند و تعارضات فردی و خانوادگی را کاهش دهد. برخی از اندیشمندان از جمله لوزیتو (۱۹۸۰) اصول اخلاقی را پایه اساسی فعالیت‌های مشاوران و روان‌شناسان می‌دانند. بسیاری

از محققان از جمله چا^۱ و همکاران (۲۰۰۴) بر این نکته تأکید دارند که مشاوران و روان‌درمانگران روزانه چندین بار با مسائلی روبرو می‌شوند که با هنجارهای اخلاقی و حرفه‌ای مرتبط است. انجمن روان‌شناسی آمریکا (۲۰۱۰) و انجمن ملی مددکاران اجتماعی آمریکا (۲۰۰۸) و برخی کشورهای دیگر، دارای ضوابط و اصول اخلاقی چندگانه‌ای هستند (به نقل از گولدنبرگ و گلدنبرگ، ۱۳۹۴، ص ۲۷۲).

اصول اخلاقی می‌تواند مشاوران را در نیل به اهداف حرفه‌ای و در برخورد با چالش و دوراهی‌های اخلاقی یاری رساند و نقشه راه برای آنان باشد. اصول اخلاقی چارچوبی را برای حل دوراهی‌های اخلاقی ارائه می‌دهد و مشاوران باید برای مواجهه با دوراهی‌های اخلاقی و اتخاذ تصمیم‌های شایسته، با اصول و استانداردهای اخلاقی آشنا باشند (کیچنر^۲، ۱۹۸۴). رعایت اصول اخلاقی به جامعه و مراجعین تضمین می‌دهد که خدمات مشاوره‌ای در چارچوب ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی و انتظارات اخلاقی جامعه انجام می‌شود و همچنین مشاوران و درمانگران را ملزم می‌کند که به شخصیت مراجع احترام بگذارند و التزام به هنجارها داشته باشند (نوابی نژاد، ۱۳۹۰، ص ۵۱). التزام به تعهدات اخلاقی زمینه‌ساز رفتارهای اخلاقی و رعایت استانداردهای رفتاری شایسته و مطلوب است. درمانگران و مشاورانی که به ضوابط اخلاقی سطح بالا متعهدند تلاش می‌کنند هرگونه خدمت حرفه‌ای را که برای مراجع مفید است انجام دهند. رعایت اصول اخلاقی باعث ارتقاء امنیت شغلی برای مشاوران شده و مقبولیت اجتماعی آنان را بیشتر می‌کند. تعهد عملی سطح بالا به ضوابط اخلاقی، نتایج فراتر و مفیدتر نسبت به پیروی صرف از ضوابط اخلاقی خواهد داشت. به عبارت دیگر تعهد عملی و رفتاری سطح بالا به ضوابط اخلاقی، باعث موفقیت و تأثیرگذاری بهتر و بیشتر در فرایند مشاوره و درمانگری می‌شود. رعایت هنجارهای اخلاقی باعث اعتماد متقابل، افزایش انگیزه مراجع در اصلاح رفتارهای خویش، شکوفایی استعدادها، تلاش در راستای اصلاح چالش‌های زندگی خویش و امنیت اجتماعی، حرفه‌ای، خانوادگی و روان‌شناختی مشاوران می‌شود. وقتی مشاوران به هنجارهای اخلاقی ملتزم باشند، زمینه اتهام، درگیری ذهنی آزاردهنده، آسیب‌های اجتماعی و خانوادگی را از آنان دور می‌کند و فعالیت حرفه‌ای آنان در شرایطی سالم و تهی از چالش ادامه پیدا می‌کند (نوابی نژاد، ۱۳۹۰، ص ۵۵).

1. Chae, M. H

2. Kitchener, K. S

درباره اصول بنیادین اخلاق در مشاوره تحقیق مستقلی انجام نشده است اما برخی پژوهش‌ها به نکاتی در این باره اشاره کرده‌اند. در پژوهش کیانی و همکاران (۱۳۹۳) به اهمیت اخلاق حرفه‌ای و اصول مشاوره پرداخته شده و مهم‌ترین شاخص‌های اخلاق حرفه‌ای در مشاوره رعایت رازداری، عدالت (انصاف)، رعایت خودمختاری مراجع، صداقت و وفاداری دانسته شده است. بارنت^۱ و جانسون^۲ (۲۰۱۵)، به بررسی و تبیین نظام‌نامه اخلاقی در انجمن مشاوره آمریکا^۳ پرداخته‌اند و علاوه بر بیان اهداف تدوین نظام‌نامه اخلاقی به برخی از اصول و ضوابط اخلاقی مشاوره از قبیل: ۱. رفاه مراجع؛ ۲. احترام به تفاوت‌های فردی؛ ۳. دریافت خدمت از سایر همکاران؛ ۴. رعایت روابط دوگانه (روابط جنسی و عاطفی با مراجع)؛ ۵. رعایت حریم خصوصی؛ ۶ رازداری؛ ۷. برخورداری از صلاحیت تخصصی؛ ۸. آگاهی از استانداردها؛ ۹. بهره‌گیری از آزمون‌ها و مصاحبه‌های فنی؛ ۱۰. ارجاع به سایر همکاران (در صورت ناتوانی)؛ ۱۱. عدم تبعیض؛ ۱۲. اطلاع‌رسانی نسبت به حق‌الزحمه؛ ۱۳. آموزش مداوم؛ ۱۴. رازداری در گزارش‌ها؛ ۱۵. رازداری دقیق در مشاوره خانواده؛ مسئولیت‌پذیری و... اشاره کرده‌اند. حسینیان (۱۳۸۵) در پژوهش تحت عنوان اخلاق در مشاوره و روان‌شناسی، به برخی از اصول اخلاقی در مشاوره از قبیل، رازداری، حقوق مراجعان، صلاحیت‌های مشاور، روابط دوگانه، آموزش مشاور و نظارت مشاوره‌ای پرداخته است. امامی راد (۱۳۹۵) در تحقیقی، به برخی از بایسته‌های اخلاقی در روان‌شناسی و مشاوره اشاره کرده است. در پژوهش پیش رو تلاش شده است به اهمیت و نقش سازنده پرواپیشگی، عفاف و صداقت در فرایند مشاوره پرداخته شود. همچنین تلاش شده به فواید التزام به این سه اصل اخلاقی نیز اشاره گردد.

اصول اخلاقی بنیادین در فرایند مشاوره

با تتبع و بررسی آموزه‌های اخلاقی می‌توان ادعا کرد که هنجارها و اصول اخلاقی مختلفی باید در فرایند مشاوره رعایت شود. برخی از اصول و هنجارهای اخلاقی نقش بنیادین دارد. التزام به برخی از اصول اخلاقی نقش سازنده و اساسی در رابطه‌ی یاورانه و به‌ویژه در تعامل با جنس مخالف دارد و در آموزه‌های اسلامی به گونه‌های مختلف (تصریحی، تلویحی و التزامی) به اهمیت این اصول اخلاقی توجه اساسی شده است که در ادامه بدان اشاره می‌شود.

1. Barnett, J. E

2. Johnson, W. B

3. American Counseling Association (ACA)

الف) پرواپیشگی و پرهیزکاری

پرواپیشگی که به معنای خویشتن‌داری، خودکنترلی، پرهیزکاری و حفظ خویشتن از گناه و ناهنجاری اخلاقی (راغب اصفهانی، ۱۴۱۶، ج ۱، ص ۸۸۱) از مهم‌ترین و کارآمدترین اصول اخلاقی در فرایند مشاوره است. پرواپیشگی و پرهیزکاری در مشاوره مبتنی بر اسلام جایگاه رفیعی دارد. پرواپیشگی و پرهیزکاری از شاخص‌ترین و سرآمدترین صفات اخلاقی است. در آموزه‌های اسلامی از پرواپیشگی با تعبیر سرور کارهای اخلاقی^۱ (شریف الرضی، ۱۴۱۴، ص ۵۴۸) و پرواپیشگان سید و آقای جامعه^۲ (طوسی، ۱۴۱۴، ص ۲۲۵) دانسته شده‌اند. التزام به پرواپیشگی زمینه بسیاری از آسیب‌ها را از بین می‌برد و برای افراد و جامعه مصونیت ایجاد می‌کند. امام علی علیه السلام می‌فرماید: بدانید تقوا قلعه‌ای محکم و نفوذناپذیر است، ولی گناه حصاری پست است که اهلش را از خطرات نگاه نمی‌دارد و کسی را که به آن پناه برده حفظ نمی‌کند. آگاه باشید که با تقوا، زهر خطرناک گناه قطع شود و با یقین منتها درجه مقصود به دست آید^۳ (شریف الرضی، ۱۴۱۴، ص ۲۲۱). وقتی انسان‌ها نظارت کامل بر خویشتن داشته باشند و هنجارهای اسلامی و اخلاقی را رعایت کنند، تلاش خواهند کرد تا کنش‌های شناختی و رفتاری خویش را اصلاح کنند.

در آموزه‌های دینی با ادبیات مختلف و به گونه‌های مختلف بر لزوم آراسته بودن مشاور بر پرواپیشگی و پرهیزکاری تأکید شده است. پیامبر گرامی می‌فرماید: در کارهایت با افراد مؤمن و خداترس مشورت کن^۴ (مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۷۵، ص ۱۹۲). همچنین آن حضرت می‌فرماید: با افراد متقی مشاوره کنید، آنان که آخرت را بر دنیا و کارهای شما را بر کارهای خودشان ترجیح می‌دهند^۵ (تستری، ۱۴۲۳، ص ۵۱). امام صادق علیه السلام برای مشورت دهنده شرایطی بیان کرده که مهم‌ترین آن خویشتن‌داری و پرهیزکاری است^۶ (برقی، ۱۳۷۱، ج ۲، ص ۶۰۲). حضرت علی علیه السلام افزون بر اینکه توصیه به مشورت با افراد پرهیزکار دارند بر پیامد مثبت این اقدام که همانا رشد و پیشرفت هست

۱. التَّقَى رَيْسُ الْأَخْلَاقِ

۲. الْمُتَّقُونَ سَادَةٌ

۳. اعْلَمُوا عِبَادَ اللَّهِ أَنَّ التَّقَى دَارُ حِصْنٍ عَزِيزٍ وَالْفُجُورُ دَارُ حِصْنٍ ذَلِيلٍ لَا يَمْتَنِعُ أَهْلُهُ وَلَا يَخْرُجُ مِنْ لَجَأٍ إِلَيْهِ إِلَّا وَبِالتَّقَى تُقَطَّعُ حِمَّةُ الْخَطَايَا وَبِالْيَقِينِ تُذْرَكُ الْعَايَةُ الْفُضْوَى

۴. شَاوِرْ فِي أَمْرِكَ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ اللَّهَ

۵. شاوروا المتقين الذين يؤثرون الآخرة على الدنيا ويؤثرون على انفسهم في اموركم

۶. إِنَّ الْمَشُورَةَ لَا تَكُونُ إِلَّا بِخُدُودِهَا... فَأَوْلُهَا أَنْ يَكُونَ الَّذِي يَشَاوِرُهُ عَاقِلًا وَتَائِبًا أَنْ يَكُونَ حُرًّا مُتَدَبِّرًا

نیز اشاره می‌فرماید^۱ (لیثی واسطی، ۱۳۷۶، ص ۲۹۸). امام صادق علیه السلام درباره حکمت مشورت با پرهیزکاران می‌فرماید: با عاقل متدین مشورت کن که او به جز خیر تکلیف نمی‌کند و از مخالفت کردن با او بپرهیز؛ زیرا فساد در دین و دنیا را به دنبال دارد^۲ (حرعاملی، ۱۴۰۹، ج ۱۲، ص ۴۲).

التزام به پرهیزکاری باعث تقویت خودپایی و خودکنترلی در مشاور می‌شود. خودکنترلی^۳ یکی از مهارت‌هایی است که کمک می‌کند تا افراد بتوانند احساسات و رفتارهایشان را در جهت تصمیم‌گیری خوب کنترل کنند، بعلاوه به کاهش اعمال تکانشی و مقابله مؤثر با ناهنجاری‌های رفتاری نیز کمک می‌کند (ورا^۴ و همکاران، ۲۰۱۳). افرادی که از توان درونی و توانایی خودکنترلی بالایی برخوردارند، کمتر به آسیب‌های رفتاری و ناهنجاری‌های اخلاقی مبادرت می‌ورزند. میزان خودکنترلی به‌عنوان نیرویی درونی رابطه معنی‌داری با پرهیز از رفتارهای ناهنجار و بزهدکارانه دارد. افرادی که از خودکنترلی بالایی برخوردارند کمتر به ناهنجاری‌های اخلاقی و رفتاری اقدام می‌کنند و قادرند هیجان‌ها، تمایلات منفی و احساسات خود را مدیریت کنند (چونگ^۵، ۲۰۱۰). امام علی علیه السلام درباره اهمیت خودکنترلی می‌فرماید: بدانید همانا آن‌کس که خود را یاری نکند و پنددهنده و هشداردهنده خویش نباشد، دیگری هشداردهنده و پنددهنده او نخواهد بود^۶ (شریف‌الرضی، ۱۴۱۴، ص ۱۲۳)؛ بنابراین، چنانچه عوامل درونی کنترل رفتار که همانا به‌کارگیری قوه اندیشه و تفکر پیش از اقدام به هر کاری است، به کار گرفته نشود، سایر عوامل بیرونی اثر چندانی در کنترل انسان نخواهند داشت و فاقد نتیجه خواهند بود. به همین دلیل در گزاره‌های دینی به‌صورت گسترده با ادبیات و شیوه‌های مختلف بر تقویت پرهیزکاری و خودکنترلی و محاسبه خویش تأکید شده است. توجه به تربیت خویشتن^۷ (لیثی واسطی، ۱۳۷۶، ص ۲۰۳)، توصیه به سنجش و حسابرسی از خود^۸ (شریف‌الرضی، ۱۴۱۴، ص ۱۲۳)، آگاهی دهی نسبت به فواید محاسبه و مضرات غفلت^۹ (شریف‌الرضی،

۱. سَاوِزِي فِي أُمُورِكَ الَّذِيْنَ يَخْشَوْنَ اللَّهَ تَتَشُدُّ

۲. استشر العاقل من الرجال الورع، فانه لا يامر الا بخير و اياك و الخلاف فان مخالفه الورع العاقل مفسده في الدين و الدنيا

3. Self-Control

4. Vera, P

5. Cheung, W

۶. اَعْلَمُوا أَنَّهُ مَنْ لَمْ يَعْزْ عَلَى نَفْسِهِ حَتَّى يَكُونَ لَهُ مِنْهَا وَاعِظْ وَ زَاجِرٌ لَمْ يَكُنْ لَهُ مِنْ غَيْرِهَا لَآ زَاجِرٌ وَلَا وَاعِظٌ

۷. تَوَلَّوْا مِنْ أَنْفُسِكُمْ تَأْدِيبَهَا وَ اَعْدَلُوا بِهَا عَنْ ضَرَاوَةِ عَادَاتِهَا

۸. عِبَادَ اللَّهِ رُبُّوْا أَنْفُسَكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ تُرْتَبُوا وَ حَاسِبُوْهَا مِنْ قَبْلِ أَنْ تُحَاسِبُوْا

۹. مَنْ حَاسَبَ نَفْسَهُ رِيحٌ وَ مَنْ غَفَلَ عَنْهَا خَبِيرٌ وَ مَنْ خَافَ آمِنٌ وَ مَنْ اغْتَبَرَ أَبْصَرَ وَ مَنْ أَبْصَرَ فَهَمٌ وَ مَنْ فَهَمَ عَلِمَ

۱۴۱۴، ص ۵۰۶)، مراقبت از خواهش‌های نفسانی و مدیریت مطلوب خویشتن و مخالفت با خواسته‌های نفس^۱ (شریف‌الرضی، ۱۴۱۴، ص ۲۵۱)، از مهم‌ترین توصیه‌هایی است که درباره خودکنترلی توصیه شده است. در آموزه‌های دینی و به‌ویژه در سخنان امام علی علیه السلام یکی از فواید خودپایی و مراقبت از خود را نیل به استواری و خودکنترلی (مدیریت خویش) دانسته و می‌فرماید: شما را به پرهیزکاری (خودپایی) سفارش می‌کنم که عامل کنترل و مایه استواری شماست^۲ (شریف‌الرضی، ۱۴۱۴، ص ۳۰۹). در آموزه‌های دینی و گزاره‌های اسلامی به راهبردها، راهکارها و برخی خودپایی‌های رفتاری در راستای تقویت نیروی خودکنترلی اشاره شده است. باور بر استواری در پرهیزکاری و سستی در گناه^۳ (شریف‌الرضی، ۱۴۱۴، ص ۲۲۱)، ضرورت بازداشتن نفس (خویشتن) از هوس‌های آلوده^۴ (شریف‌الرضی، ۱۴۱۴، ص ۴۴۷)، لزوم غلبه بر شهوات^۵ (شریف‌الرضی، ۱۴۱۴، ص ۲۳۱)، کاربست عقل در زمینه خویشتن‌داری و خودکنترلی^۶ (شریف‌الرضی، ۱۴۱۴، ص ۲۳۱)، خویشتن‌داری در شرایط مشکوک و وادار کردن نفس خویش به آنچه خداوند واجب کرده^۷ (شریف‌الرضی، ۱۴۱۴، ص ۴۹)، نمونه‌هایی از راهکارهای تقویت خودکنترلی است.

ب) صداقت و راستی

صداقت و راستی از دیگر اصول اخلاقی ممتاز در مشاوره است. متون روایی، گنجینه غنی مباحث اخلاقی به‌ویژه صداقت در تعاملات و مراودات اجتماعی است. خمیرمایه‌های بحث صداقت و عدم پنهان‌سازی اطلاعات در متون روای، کتاب‌های اخلاقی و شریعت اسلامی فراوان به چشم می‌خورد. صداقت از جمله صفاتی است که از طریق تصدیق قول با فعل و تطابق گفتار با رفتار (مصطفوی، ۱۳۶۰، ج ۶، ص ۲۱۳)، زمینه‌ساز اعتماد طرفینی شده و تعامل را پایدار می‌کند. در گزاره‌های

۱. إِنَّ الْجَنَّةَ حُفَّتْ بِالْمَكَارِهِ وَإِنَّ النَّارَ حُفَّتْ بِالشَّهَوَاتِ وَاعْلَمُوا أَنَّهُ مَا مِنْ طَاعَةِ اللَّهِ شَيْءٍ إِلَّا يَأْتِي فِي كَرِهٍ وَمَا مِنْ مَعْصِيَةِ اللَّهِ شَيْءٍ إِلَّا يَأْتِي فِي شَهْوَةٍ فَرَحِمَ اللَّهُ أَمْرًا نَزَعَ عَنِ شَهْوَتِهِ وَقَمَعَ هَوَى نَفْسِهِ
۲. أَوْصِيَكُمْ عِبَادَ اللَّهِ بِتَقْوَى اللَّهِ فَإِنَّهَا الرِّمَامُ وَالْقَوَامُ
۳. اعْلَمُوا عِبَادَ اللَّهِ أَنَّ التَّقْوَى دَارٌ حِضْنٌ عَزِيزٌ وَالْفُجُورُ دَارٌ حِضْنٌ ذَلِيلٌ لَا يَمْنَعُ أَهْلَهُ وَلَا يَخْرُجُ مِنْ لَجَأٍ إِلَيْهِ
۴. فَكُنْ لِنَفْسِكَ مَانِعًا زَادِعًا
۵. فَاحْذَرُوا عِبَادَ اللَّهِ حَذَرَ الْغَالِبِ لِنَفْسِهِ الْمَانِعِ لِشَهْوَتِهِ
۶. فَاحْذَرُوا عِبَادَ اللَّهِ حَذَرَ الْغَالِبِ لِنَفْسِهِ... النَّاطِرِ يَعْتَلِقُهُ
۷. وَابْتَدِلْ نَفْسَكَ فِيمَا افْتَرَضَ اللَّهُ عَلَيْكَ رَاجِعًا ثَوَابَهُ وَمُتَخَوِّفًا عِقَابَهُ

اسلامی از صداقت، به نیکی یاد شده و پاداش عظیم برای آن ملاحظه شده است^۱ (احزاب: ۳۵). صداقت، فضیلتی اخلاقی و کمالی ذومراتب، با مبنا و بار ارزشی مهم تلقی شده است. از نگاه اسلام، عدم صداقت و ناراستی، سرچشمه اکثر ناهنجاری‌های اخلاقی است. صداقت و روراستی یکی از ابعاد مهم اعتماد است و اگر چنانچه افراد به‌گونه‌ای صادقانه و تهی از ریاکاری با یکدیگر تعامل و ارتباط داشته باشند عملکرد آنان افزایش پیدا کرده و فضای روان‌شناختی اطمینان بخشی شکل می‌گیرد (تان^۲ و تان^۳، ۲۰۰۰). ریاکاری و دورویی که نقطه مقابل صداقت و راستی است می‌تواند اعتماد متقابل در فرایند مشاوره را از بین ببرد و فضای روان‌شناختی مبهم و بدبینانه‌ای را شکل دهد. در مشاوره و تعاملات اجتماعی باید بیشتر به اولویت‌های اخلاقی و شاخص‌ترین صفات اخلاقی توجه داشت و تلاش وافر برای در نهادینه‌سازی آن انجام داد زیرا برخی از صفات اخلاقی شاه‌کلید تحول اجتماعی، خانوادگی و اخلاقی‌اند و بسیاری از ویژگی‌های اخلاقی مرتبه پایین‌تر را در درون خود دارند.

صداقت و راستی از مؤلفه‌هایی است که در مشاوره نقش سازنده‌ای دارد. صداقت و روراستی از مهم‌ترین عناصر ایجاد اعتماد در فرایند مشاوره و ارتباط است. اعتماد، پدیده‌ای بسیار مهم در روابط بین افراد و به‌ویژه در فرایند مشاوره است که می‌تواند در عملکرد افراد تأثیرگذار بوده و تنش‌ها و تعارضات بین افراد را کاهش دهد. از بین رفتن صداقت عاملی مهم در کاهش عملکرد مطلوب در نهادها و بنیادهای اجتماعی است. ریاکاری^۴ یعنی ادعای تقوی، فضیلت و آرمان‌گرایی و انجام کنش‌های رفتاری مخالف و متضاد با آن. به تعبیر دیگر ریاکاری یعنی گفتن یک چیز و انجام دادن چیز دیگر. ریاکاری اخلاقی یعنی ظاهرسازی اخلاقی به‌منظور فریب‌کاری مردم و یا کسب وجهه اجتماعی مثبت و هماهنگ با ارزش‌های جامعه؛ یعنی اینکه فرد در ارتباط با دیگران به‌صورت آگاهانه و هدفمند، دست به فریب‌کاری می‌زند و به‌منظور جذاب جلوه دادن خویش و نفوذ در دیگران، خود را فردی مثبت، اخلاقی، دلسوز و ملتزم به هنجارهای آن جامعه، معرفی می‌کند. ریاکاری یعنی ناهماهنگی گفتار، رفتار و کنش‌های عاطفی - هیجانی و باورهای شناختی و عدم پرهیز از رفتارهای نمایشی و ریاکارانه (پاول^۵ و اسمیت^۶، ۲۰۱۳). صداقت در مشاوره یعنی هماهنگی

۱. وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ... أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا

2. Tan, H

3. Tan, C

4. Hypocrisy

5. Powell, C. A

6. Smith, R. H

گفتار، رفتار و کنش‌های عاطفی - هیجانی و باورهای شناختی و پرهیز از رفتارهای نمایشی. تبلیغات کاذب، برچسب‌های خلاف واقع، ناراستی، فریب، غش، تبانی، خلف وعده، خیانت‌درامانت، بی‌عدالتی و تصنعی برخورد کردن، از نشانه‌های بی‌صدافتی است. فقدان صداقت میان مشاور و مراجع و در فضای مشاوره، باعث بی‌اعتمادی، سوءظن و ناکارآمدی مشاوره می‌شود. در گزاره‌های اسلامی از صداقت و راستی با تعبیری نام برده شده که هرکدام به‌گونه‌ای در اصلاح امور اجتماعی و به‌ویژه در ایجاد اطمینان قلبی و امنیت روانی تأثیرگذار است. مطالعات نشان می‌دهد که علت اصلی و برانگیزاننده رفتار اخلاقی به خاطر تمایل به تلقی مثبت مخاطب از او و عمدتاً به دلیل ایجاد اعتماد در مخاطب و خویشترن را فردی موجه و ارزشی معرفی نمودن است. آنچه در لایه‌های زیرین و ناهشیار شخصیت ریاکار وجود دارد میل به محبوبیت، احساس ارزشمندی و مقبولیت اجتماعی است. برخی از مطالعات نیز نشان می‌دهد ریاکاری و تهی شدن از صداقت به هدف پیشرفت شغلی، کسب موفقیت، افزایش درآمد شغلی و کسب اعتبار اجتماعی صورت می‌گیرد (رستگار و همکاران، ۱۳۹۶، ص ۲۷). تهی بودن از صداقت و روراستی در مشاوره، با اختلال در فرایند تأثیرگذاری و با ایجاد بدبینی و بی‌اعتمادی در فرایند مشاوره، زمینه بهبود روان‌شناختی را از بین می‌برد.

در گزاره‌های اسلامی صداقت و راستی؛ فضیلت، معادل عدالت، بهترین همراه، نشانه جوانمردی و نشانه مسلمانان و ایمان معرفی شده است^۱ (تمیمی آمدی، ۱۳۶۶، ص ۲۱۷). صداقت و راستی از عوامل نجات و امنیت و رستگاری معرفی شده است^۲ (تمیمی آمدی، ۱۳۶۶، ص ۲۱۸). برخی از پیامدهای شاخص و مهم صداقت و راستی از چشم‌انداز گزاره‌های اسلامی عبارت‌اند از: منزلت اجتماعی، نجات‌بخشی، اصلاح امور، محبوبیت، ارتقاء مقام، عامل سلامت، مورد اعتماد بودن، برخورداری از دلیل محکم، مغلوب نشدن، عامل خوش‌نامی، محبت و هیبت^۳ (تمیمی آمدی، ۱۳۶۶،

۱. الصَّدْقُ فَضِيلَةُ الْكَيْدِ رَذِيلَةُ؛ الصَّدْقُ أَمْوَالُ الْعَدْلِ؛ حَبِيبُ الْكَلَامِ الصَّدْقُ؛ لِيَكُنْ مَرْجِعُكَ إِلَى الصَّدْقِ فَإِنَّ الصَّدْقَ خَيْرُ قَرِينٍ؛

مُرُوَّةُ الرَّجُلِ صِدْقُ لِسَانِهِ؛ رَأْسُ الْإِيمَانِ الصَّدْقُ؛ وَمَلَكَ الْإِسْلَامِ صِدْقُ اللَّسَانِ

۲. الصَّدْقُ نَجَاحُ الْكَيْدِ فَصَاحُ؛ النَّجَاةُ مَعَ الصَّدْقِ؛ اضْطُرُّ تُنَجِّجُ؛ أَنْجَحَكُمْ أَضِدُّكُمْ [أَضِدُّكُمْ أَكَيْسُكُمْ]؛ عَاقِبَةُ الصَّدْقِ نَجَاةٌ وَ سَلَامَةٌ؛ لَا سَبِيلَ أَنْجَى مِنَ الصَّدْقِ

۳. الصَّادِقُ مُكْرَمٌ جَلِيلٌ؛ الصَّدْقُ أَنْجَحُ دَلِيلٌ؛ الصَّدْقُ صِلَاحُ كُلِّ شَيْءٍ؛ إِنَّ الصَّادِقَ لِمُكْرَمٌ جَلِيلٌ وَإِنَّ الْكَاذِبَ لِمُهَانٌ ذَلِيلٌ؛ عَلَيْكَ بِالصَّدْقِ فَمَنْ صَدَّقَ فِي أَقْوَالِهِ جَلَّ قَدْرُهُ؛ فَوَمَّ لِسَانَكَ تَسْلَمَ؛ لِيَكُنْ أَوْثَقَ النَّاسِ لَدَيْكَ أَنْطَقَهُمْ بِالصَّدْقِ؛ مَنْ صَدَّقْتَ لَهَيْجَتُهُ قَوِيَتْ حُجَّتُهُ؛ لَا يَغْلَبُ مَنْ يَحْتَجُّ بِالصَّدْقِ؛ يَبْلُغُ الصَّادِقُ بِصِدْقِهِ مَا لَا يَبْلُغُهُ الْكَاذِبُ بِاخْتِيَالِهِ؛ يَكْتَسِبُ الصَّادِقُ بِصِدْقِهِ فَلَانًا حُسْنَ الْيَقِينِ بِهِ وَالْمَحَبَّةَ لَهُ وَالْمُهَابَةَ عَنْهُ

ص ۲۱۹). در گزاره‌های دینی افراد دروغ‌گو شدیداً مذمت شده و دروغ‌گویی از عوامل بی‌اعتباری، عدم اطمینان و غیر موثق بودن معرفی شده است^۱ (تمیمی آمدی، ۱۳۶۶، ص ۲۲۰). در گزاره‌های اسلامی همچنین راستی نجات‌بخش و ناراستی عامل سقوط، راست‌گویی فضیلت و دروغ‌گویی پستی، راست‌گویی عامل رستگاری و دروغ‌گویی عامل رسوایی، راستی زمینه‌ساز اکرام و دروغ‌گویی عامل خواری و نیز راستی کمال نجابت و بزرگی، صلاح و اصلاح‌کننده، اساس ایمان، زیبایی انسان، پشتوانه ایمان، بهترین بنای پی‌ریزی شده و زبان دانش و علم معرفی شده است^۲ (لیثی واسطی، ۱۳۷۶، صص ۳۶ - ۳۷). ژرف‌اندیشی و تأمل در گزاره‌های فوق نشان می‌دهد که صداقت و راستی در مشاوره ضرورتی اجتناب‌ناپذیر بوده و باعث ایجاد اطمینان و اعتبار و تدبیرگری و حرف‌شنوی در فرایند مشاوره می‌شود. اگر صداقت و راستی در فرایند مشاوره وجود نداشته باشد مشاور نمی‌تواند تدبیر نیکو و تأثیرگذاری داشته باشد. مراجع نمی‌تواند به توصیه‌های مشاور دروغ‌گو واقعی نهد. امام علی علیه السلام در این باره می‌فرماید: کسی که با مشورت کننده‌اش خالص نباشد تدبیرش ربوده خواهد شد^۳ (لیثی واسطی، ۱۳۷۶، ص ۴۳۲).

ج) عفاف و پاک‌دامنی

عفت، یعنی نگاه‌داشتن نفس از چیزهای حرام یا چیزی که شایسته نفس نیست. عفت حالتی نفسانی به معنی رام بودن قوه شهوت و تحت حکومت عقل و ایمان درآمدن یعنی تحت تأثیر قوه شهوانی نبودن است (مطهری، ۱۳۶۷، ص ۵۰). عفت به معنای خویشتن‌داری از رفتار جنسی و عاطفی خارج از حدود شرعی است. مفهوم عام عفت یعنی خویشتن‌داری در برابر هرگونه تمایل افراطی نفسانی (فراهیدی، ۱۴۱۰، ج ۱، ص ۹۲) و مفهوم خاص آن یعنی خویشتن‌داری در برابر تمایل‌های جنسی - شهوانی ناهنجار و نامشروع (راغب اصفهانی، ۱۴۱۶، ج ۱، ص ۵۷۳). امام علی علیه السلام درباره حقیقت عفت می‌فرماید: عفت، مقاومت در برابر شهوت‌هاست^۴ (تمیمی آمدی، ۱۳۶۶، ص ۲۸۴).

۱. الْكَذَابُ مُتَّهَمٌ فِي قَوْلِهِ وَإِنْ قُوِيَتْ حُجَّتُهُ وَصَدَقَتْ لَهْجَتُهُ؛ مَنْ كَثُرَ كَذِبُهُ لَمْ يَصْدَقْ؛ مَنْ عُرِفَ بِالْكَذِبِ قَلَّتِ الثِّقَّةُ بِهِ؛ مَنْ عُرِفَ بِالْكَذِبِ لَمْ يَقْبَلْ صِدْقُهُ

۲. الصِّدْقُ اِمَانَةٌ، الْكَذِبُ خِيَانَةٌ؛ الصِّدْقُ بِنَجَى؛ الصِّدْقُ فَضِيلَةٌ، الْكَذِبُ رَذِيلَةٌ؛ الصِّدْقُ نَجَاحٌ، الْكَذِبُ فَضَّاحٌ؛ الصِّدْقُ خَيْرٌ مِنْبِيٍّ، اِنَّ الصِّدْقَ لِمَكْرَمٍ جَلِيلٍ وَّ اِنَّ الْكَاذِبَ لِمَهَانَ ذَلِيلٍ؛ الصِّدْقُ كَمَالُ التَّبَلُّ؛ الصِّدْقُ صِلَاحُ كُلِّ شَيْءٍ؛ الصِّدْقُ رَأْسُ الْاِيْمَانِ وَ زَيْنُ الْاِنْسَانِ؛ لِسَانُ الْعِلْمِ الصِّدْقُ

۳. مَنْ عَشَّ مُسْتَشِيرَهُ سَلِبَ تَدْبِيرَهُ

۴. الصَّبْرُ عَنِ الشَّهْوَةِ عَفَّةٌ

خداوند متعال در قرآن کریم یکی از ویژگی‌های مؤمنان راستین را پاک‌دامنی و عفت دانسته و می‌فرماید: آنان (مؤمنان) کسانی هستند که خویششان را از بی‌عفتی حفظ می‌کنند^۱ (مؤمنون: ۵). حضرت علی علیه السلام نیز درباره صفات پرهیزکاران می‌فرماید: پرهیزکاران نفس‌هایشان عقیف است و حاجاتشان سبک است و خیرشان بیشتر و شرشان کمتر است^۲ (آقا جمال خوانساری، ۱۳۶۶، ج ۷، ص ۴۱۲). از چشم‌انداز اسلامی، رعایت عفت و پاک‌دامنی در مراودات و ارتباطات اجتماعی از مؤلفه‌هایی است که امنیت روانی را در پی دارد^۳ (لیثی واسطی، ۱۳۷۶، ص ۲۰۸). مشاوره که به عفاف و هنجارهای اخلاقی التزام ندارد در معرض سوءظن و اتهام و بی‌اعتمادی اجتماعی است. اگر رعایت عفت و پاک‌دامنی نشود، اعتماد از بین می‌رود و مسیر مشاوره به سوی لذت‌های شیطانی و هوس‌های آلوده سوق پیدا می‌کند. سوءاستفاده جنسی و عدم رعایت عفت، نوعی خیانت محسوب می‌شود. خیانت و بی‌عفتی مشاور، بزرگ‌ترین آسیب‌ها را پدید خواهد آورد. امام علی علیه السلام در این باره فرموده است: خیانت کسی که مردم کارشان را به او وامی‌گذارند و از او نظرخواهی می‌کنند از شنیع‌ترین کارها و بزرگ‌ترین شرها و پدید آورنده آتش سوزان است^۴ (لیثی واسطی، ۱۳۷۶، ص ۲۴۲). خیانت کردن نشانه بی‌تقوایی و عدم دین‌داری است^۵ (تمیمی آمدی، ۱۳۶۶، ص ۴۶۰). در چشم‌انداز دینی خیانت‌کار شایستگی مشورت و رابطه‌یاورانه را ندارد^۶ (مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۷۲، ص ۹۹) و کسی که اهل خیانت باشد به عقوبت سختی دچار می‌شود^۷ (ابن بابویه، ۱۴۱۳، ج ۳، ص ۲۷۳).

رعایت عفت و هنجارهای اخلاقی در محیط مشاوره و به‌ویژه در رابطه با جنس مخالف، زمینه‌های غلتیدن مشاور و مراجع را به گناه و احیاناً روابط غیراخلاقی کاهش می‌دهد. رعایت عفت، اعتبار و مقبولیت اجتماعی را افزایش داده و خدمات‌یاورانه و روان‌شناختی را پاکیزه و ارزشمند می‌کند. حضور عفت و پاکی در فرایند مشاوره، باعث وثاقت و محبوبیت مشاوران و سازمان مشاوره می‌شود. رعایت پاک‌دامنی و تقوای جنسی در محیط مشاوره باعث مصونیت

۱. وَالَّذِينَ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ

۲. الْمُتَّقُونَ أَنفُسَهُمْ عَافِيَةً حَاجَاتُهُمْ خَفِيفَةٌ وَخَيْرَاتُهُمْ مَأْمُولَةٌ وَشُرُورُهُمْ مَأْمُونَةٌ

۳. ثَمَرَةُ الْعِفَّةِ الصِّيَانَةُ

۴. خِيَانَةُ الْمُسْتَسْلِمِ وَالْمُسْتَشِيرِ مِنَ أَفْطَحِ الْأُمُورِ وَأَعْظَمِ الشُّرُورِ وَمَوْجِبَةٌ عَذَابِ السَّعْيِ

۵. الْخِيَانَةُ دَلِيلٌ عَلَى قَلَّةِ الْوَرَعِ وَعَدَمِ الدِّيَانِ

۶. قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام: مَنْ عَشَّ الْمُسْلِمِينَ فِي مَشُورَةٍ فَقَدْ بَرَّئْتُ مِنْهُ

۷. مَنْ عَشَّ الْمُسْلِمِينَ حُشِرَ مَعَ الْيَهُودِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لِأَنَّهُمْ أَغَشَّ النَّاسَ لِلْمُسْلِمِينَ

مشاور از چالش‌های اداری و اجتماعی می‌شود. به‌طور معمول برخی از مراجعین مشکلات و نیازهای جنسی خود را با مشاور در میان می‌گذارند و چه‌بسا ممکن است دلبستگی عاطفی به مشاور نیز پیدا کنند. مشاوران باید بسیار مراقب باشند و به تعهدات اخلاقی و پاک‌دامنی ملتزم بمانند. رعایت هنجارهای مرتبط با تماس فیزیکی (به‌ویژه با جنس مخالف) از اصولی است که اهمیت آن مضاعف است و چه‌بسا کم‌ارزش‌انگاری آن زمینه دلبستگی عاطفی، برداشت‌های غلط و حتی سوءاستفاده جنسی را فراهم آورد. مشاور به‌عنوان فردی امین، مورد اعتماد قرار می‌گیرد و مراجعان او را تکیه‌گاه خود به حساب می‌آورند. مراجعی که با قطع امید از اطرافیان و سلب اعتماد از آن‌ها به مشاور مراجعه کرده و او را امین می‌شمارد، با مواجهه با برخی خیانت‌های مشاور، سلب امید او چندین برابر می‌شود. بر مشاور لازم است به اعتماد مراجع پاسخ داده و خیانت نکند. حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام می‌فرماید: هر کس با مسلمانان در مشورت خیانت کند، از او بیزارم (مجلسی، ۱۴۰۴، ج ۷۲، ص ۹۹). مشاور از جمله کسانی است که بیشتر در معرض ابتلا به گناهان شهوی قرار دارد. از این رو باید با یاد آخرت و تقویت تقوای خود بر این امر فائق آید زیرا علاوه بر اعتماد زیاد مراجعان به مشاور و امکان پدیده انتقال به او، خلوت‌های زیادی نیز در مشاوره صورت می‌گیرد. مشاور، باید افزون بر مراقبت از خویشتن به مراجعانی که عفت را رعایت نمی‌کنند، تنبه و هشدار دهد و فضای رابطه درمانی را به سمت سلامت و پاکی سوق دهد. در آموزه‌های اسلامی، رعایت عفت و پاک‌دامنی در برخورد با جنس مخالف، یکی از مصادیق مهم پرهیزکاری تلقی شده و به رعایت پاک‌دامنی و حفظ حریم‌ها در تعامل با جنس مخالف توصیه شده است^۱ (خوانساری آقا جمال، ۱۳۶۶، ج ۷، ص ۴۱۲). پیامبر گرامی اسلام، بی‌عفتی را مهم‌ترین و پرخطرترین عامل سقوط معنوی و غلتیدن به دوزخ معرفی کرده است^۲ (کلینی، ۱۴۰۷، ج ۲، ص ۷۹). در آموزه‌های دینی افزون بر اینکه به جایگاه و اهمیت ممتاز حیا و عفت پرداخته شده^۳ (نوری، ۱۴۰۸، ج ۸، ص ۴۶۱) بر نیکویی و رجحان حیا و عفت در زنان تأکید بیشتری شده است^۴ (دیلمی، ۱۴۱۲، ج ۱، ص ۱۹۳).

از چشم‌انداز اسلامی، مراعات حریم عفت و پاک‌دامنی در تعامل با نامحرم، از عناصر

۱. الْمُتَّقُونَ أَنفُسَهُمْ عَفِيفَةً

۲. أَكْثَرُ مَا تَلِيحُ بِهِ أُمَّتِي النَّارَ الْأَجْوْفَانِ: النَّبْطُ وَالْفَرْجُ

۳. عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: الْحَيَاءُ مِنَ الْإِيمَانِ وَالْإِيمَانُ فِي الْحَيَّةِ

۴. الْحَيَاءُ حَسَنٌ لَكِنَّهُ فِي النِّسَاءِ أَحْسَنُ

مصونیت بخش و به مصلحت افراد دانسته شده است^۱ (نور: ۶۰) و پیامد آن را طهارت دل و پاکیزگی رفتار برای زنان و مردان، بیان کرده است^۲ (احزاب: ۵۳). ممنوعیت نگاه شهوت‌آمیز به نامحرم (مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۱۰۱، ص ۳۴)، حرام بودن تماس بدنی با نامحرم (حرعاملی، ۱۴۰۹، ج ۲۰، ص ۲۹) و ممنوعیت شوخی با نامحرم (همان، ج ۲۰، ص ۱۹۸)، از هنجارهای اخلاقی مهم در مشاوره است که در راستای تقویت استحکام جامعه و جلوگیری از ترویج اباحه‌گری در روابط اجتماعی و حرفه‌ای، نقش سازنده‌ای دارد. امروزه به دلیل برخی بی‌مبالاتی‌ها در ارتباط کلامی بین زن و مرد و به دلیل کم‌ارزش‌انگاری عفت عمومی توسط برخی از زنان و مردان، چالش‌ها و آسیب‌های جنسی در مشاوره افزایش یافته است. رعایت پرهیزکاری، رعایت عفت در روابط کلامی، رعایت عفت در کنش‌های رفتاری و اجتناب از موقعیت‌هایی محرک شهوت، می‌تواند بسیاری از آسیب‌ها را به حداقل برساند و یا از بین ببرد.

نتیجه‌گیری

از تتبع و ژرف‌نگری در آموزه‌های اخلاقی مرتبط با مشاوره و از تحلیل این آموزه‌ها، می‌توان ادعا کرد که اولاً برخی از بایدهای اخلاقی در اولویت نخست قرار دارند و در آموزه‌های اسلامی به اهمیت آن‌ها به گونه‌های مختلفی اشاره شده است؛ ثانیاً کاربست اصول و ضوابط اخلاقی در فرایند مشاوره، می‌تواند آثار و پیامدهای مثبت زیادی داشته باشد. رعایت ضوابط و اصول اخلاقی، بستر امنیت روانی را برای مراجع فراهم می‌آورد و زمینه سوءاستفاده‌های مختلف را مسدود می‌کند. التزام مشاوران، مراجعان و همکاران مشاوره به پرهیزکاری و عفاف و صداقت، باعث مصونیت فرایند مشاوره از آسیب‌های مختلف می‌شود. توجه به اصول و ضوابط اخلاقی در مشاوره، اعتماد مراجعان را به فرایند مشاوره افزایش داده و فرایند مشاوره و درمان را تسهیل و ایمن خواهد کرد. اگر معیارها، اصول، پروتکل‌ها و اخلاق حرفه‌ای در مشاوره و روان‌درمانگری کمرنگ شود، ممکن است فرایند مشاوره به اهداف خود نیل پیدا نکند و حتی ممکن است چالش جدیدی برای مراجع پدید بیاید. رعایت اصول و ضوابط اخلاقی در فرایند مشاوره، به معنای به رسمیت شناختن شأن و منزلت مراجع است. اگر ضوابط اخلاقی در فرایند مشاوره کمرنگ باشد، بی‌شک مشاور نمی‌تواند

۱. وَأَنْ يَسْتَغْفِنَ خَيْرَ لَهُنَّ

۲. ذَلِكَمُ أَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ

در جلب اعتماد مراجع برای تداوم دوره مشاوره یا درمان موفق باشد و امکان دارد مراجعان با احساس ناخوشایندی، فرایند مشاوره و درمان را ترک کنند و اعتمادشان به مشاوره کاهش پیدا کند. حضور اخلاق و به‌ویژه رعایت پروايشگي و عفاف، عامل مصونیت مشاور و مراجع از لغزش‌های اخلاقی بوده و روح اعتماد را در مراجع افزایش می‌دهد. التزام مشاور و همکاران مشاوره به اصول و ضوابط اخلاقی باعث مصونیت این حرفه از چالش‌های مختلف شده و بسترساز توسعه این حرفه یاورانه خواهد شد.

فهرست منابع

- ابن بابویه، محمد بن علی، (۱۴۱۳) من لا یحضره الفقیه، قم، دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.
- امامی راد، احمد (۱۳۹۵) اخلاق در مشاوره و روان‌شناسی، قم، پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی.
- آقا جمال خوانساری، محمد بن حسین، (۱۳۶۶) شرح آقا جمال‌الدین خوانساری بر غررالحکم و درر الکلم، تهران، دانشگاه تهران.
- برقی، احمد بن محمد بن خالد، (۱۳۷۱) المحاسن، قم، دار الکتب الإسلامیه.
- پناهی، علی احمد (۱۳۹۳) اصول و تکنیک‌های اخلاقی - روان‌شناختی در بهبود روابط دانشگاهیان، فصل‌نامه علمی - پژوهشی پژوهشنامه اخلاق، سال ۷، شماره ۲۵، ص ۱۱۳ - ۱۳۲.
- تستری، سهل بن عبدالله، (۱۴۲۳) تفسیر تستری، بیروت، دار الکتب العلمیه.
- تمیمی آمدی، عبدالواحد بن محمد، (۱۳۶۶) تصنیف غررالحکم و درر الکلم، قم دفتر تبلیغات.
- حر عاملی، محمد بن حسن، (۱۴۰۹ ق)، وسایل الشیعه، قم، آل‌البیت.
- حسینیان، سیمین (۱۳۸۵) اخلاق در مشاوره و روان‌شناسی، تهران، کال تربیت.
- دیلمی، حسن بن محمد، (۱۴۱۲) إرشاد القلوب إلى الصواب (للدیلمی)، قم، الشریف الرضی.
- راغب اصفهانی، حسین ابن محمد (۱۴۱۶) المفردات فی غریب القرآن، بیروت، دارالشامیه.
- رستگار، عباسعلی؛ شول، حسین و شرفی، وحید (۱۳۹۶) نقش نظام ارزیابی عملکرد در بروز پدیده ریاکاری سازمانی: اثر تعدیل‌کنندگی جو سازمانی، فصلنامه مطالعات رفتار سازمانی، سال ششم، شماره ۲، شماره پیاپی ۲۲، ص ۲۷ - ۵۰.
- سبحانی، جعفر (۱۳۷۶) نظام اخلاقی اسلام، قم، مؤسسه امام صادق علیه السلام.

شریف الرضی، محمد بن حسین، (۱۴۱۴) نهج البلاغة (للصباحی صالح)، قم، هجرت.
 طوسی، محمد بن الحسن، (۱۴۱۴) الأملی (للطوسی)، قم، دار الثقافة.
 عبدالحلیم محمود. (۱۴۱۰) فقه الدعوة الی الله، بیروت، بی نا.
 فراهیدی، خلیل ابن احمد، (۱۴۱۰) العین، قم، هجرت.
 کلینی، محمد بن یعقوب بن اسحاق، (۱۴۰۷) الکافی، تهران، دار الکتب الإسلامیة.
 کیانی، اردشیر و همکاران (۱۳۹۳) ساخت و اعتبار یابی مقیاس اخلاق حرفه‌ای مشاوران و روان‌شناسان، پژوهش‌های مشاوره، ج ۱۳، شماره ۴۹.
 گروه اخلاق و تربیت (۱۳۸۸) منشور اخلاقی انتخابات، قم، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی.
 گولدنبرگ، هربرت و آیرین گلدنبرگ (۱۳۹۴) خانواده‌درمانی، ترجمه مهرداد فیروزبخت، تهران، رسا.

لیثی واسطی، علی بن محمد، (۱۳۷۶) عیون الحکم و المواعظ (للیثی)، قم، دار الحدیث.
 مجلسی، محمدباقر، (۱۴۰۳) بحارالانوار، بیروت، دار احیاء التراث العربی.
 مصطفوی، حسن؛ (۱۳۶۰) التحقیق فی کلمات القرآن الکریم، تهران، بنگاه ترجمه و نشر کتاب.
 مطهری، مرتضی، (۱۳۶۷) تعلیم و تربیت در اسلام، تهران، صدرا.
 نوابی نژاد، شکوه (۱۳۹۰) اصول اخلاقی و ارزش‌های فرهنگی در مشاوره، تهران، رضایی.
 نوری طبرسی (۱۴۰۸ ق)، حسین، مستدرک الوسایل، بیروت، مؤسسه آل‌البیت لاحیاء التراث.

Barnett, J. E., & Johnson, W. B. (2014). Ethics desk reference for counselors. John Wiley & Sons.

Chae, M. H. : Kelly, D. B. Brown, C. F. & Bolden, M. A. (2004). Relationship of ethnic identity and spiritual development: An exploratory study. Counseling and Values, 25, 15-27.

Cheung, W. (2010). Strain, Self- control, and Gender Diefferences in Delinquency among Chinese Adolescents: Extending General Strain Theory. Sociological Perspectives. Vol (53): 321– 345.

Kitchener, K. S. (1984). Intuition, critical evaluation, and ethical principles: The foundation for ethical decisions in counseling psychology. The Counseling Psychologist, 12, p43-55.

Losito, W. F. (1980). The argument for including moral philosophy in the education of counselors. Counseling and Values, 25, 40-46.

Powell, C. A. & Smith, R. H. (2013). Schadenfreude caused by the exposure of hypocrisy in

others, *Self and Identity*, 12, 413–431.

Tan, H. & Tan, C. (2000). Toward the differentiation of trust in supervisor and trust in organization, *Genetic, Social, and General Psychology Monographs*, 126,p 241-460.

Vera, P. Eliseo & Moon. Byongook. (2013). An Empirical Test of Low Self-control Theory among Hispanic Youths. *Youth Violence and Juvenile Justice*. Vol (11): 179- 193.

